

KÜRESEL ISINMA KURULTAYI SONUÇ BİLDİRGESİ

Ekonomi Gazetecileri Derneği (EGD) tarafından düzenlenen ve Tesco Kipa'nın desteklediği "Küresel Isınma Kurultayı", 16 Haziran 2010 tarihinde, Ankara'da yapılmıştır. Açılış konuşmasını Çevre ve Orman Bakanı Prof. Dr. Veysel Eroğlu'nun yaptığı kurultayın ilk bölümünde, basının Ankara Temsilcileri küresel ısınmaya medyanın yaklaşımını değerlendirmişlerdir. İkinci bölümde ise, kamu, özel sektör, üniversite ve sivil toplum örgütlerinin temsilcileri kamunun küresel ısınmaya bakışını tartışmışlardır. Bu bölümde çok sayıda katılımcı da soru ve görüşleri ile kurultaya katkı sağlamışlardır.

Kurultay sonrasında panelistlerin sunumları ile katılımcıların görüşleri dikkate alınarak bu sonuç bildirgesi hazırlanmıştır.

Küresel ısınma ve iklim değişikliği olayları günümüzde hemen herkesçe az ya da çok bilinmektedir. Ancak konuya gereken önemin verildiğini söylemek güçtür. Halen küresel ısınma ve iklim değişikliği olgusunun kandırmaca olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu nedenle, bilim insanları çoğunlukla küresel ısınmayla ilgili olarak alınacak önlemleri değil de, küresel ısınmanın varlığını ispatlamakla uğraşmaktadırlar. Ancak, atmosferdeki sera gazları miktarının artmasına bağlı olarak sıcaklıklar, 100 yılda yaklaşık olarak 0,74 C° artmıştır. Deniz seviyesindeki ortalama yükselme 0,17 m kadardır. Kuzey Avrupa'da yağışlar her on yılda % 0,5 ile % 1 arasında artarken, ılıman kuşakta her on yılda % 3 azalmıştır. Sanayi devrimi öncesinde atmosferdeki CO₂ konsantrasyonu milyonda 280 birim civarındayken, 2010 yılında milyonda 389 birime yükselmiştir ve her yıl ortalama 2 ppm kadar da artmaktadır. Bitkilerin daha erken çiçeklendiği, kuşların daha erken kuluçkaya yattığı, dünyanın birçok yerinde mercan resiflerinin ağardığı gibi küresel ısınmanın varlığını ispatlayan bilimsel makalelerin sayısında artışlar olmaktadır.

Ülkemiz küresel ısınma ve iklim değişikliğinden öncelikle etkilenecek ülkeler arasında yer almaktadır. 1990'lı yıllardan itibaren ülkemiz ısınma sürecinde girmiştir. Son 15 yıllık dönemde ortalama sıcaklıklar uzun dönemli sıcaklıklardan 0,48-1,41 C° daha yüksektir. Bu son 15 yıllık dönemde en sıcak yıl 2001 yılı olmuştur. Yağışlarda da tutarsızlıklar bulunmaktadır. 2008 yılı yıllık toplam 504 mm yağış ile son 50 yılın en kurak dönemi iken, 2009 yılında ise yağışlar artmış ve 815 mm'ye ulaşarak yine son 50 yılın en yağışlı dönemi olmuştur. 2009 yılı içinde, birçok yerde seller meydana gelmiş ve bu sellerde onlarca insan hayatını kaybetmiştir. Son 10 yılda, zarar yapan ekstrem hava olaylarının sayısında önemli artışlar olmuştur. 2010 yılının ilk aylarında, ABD ve Avrupa'da son dönemlerin en soğuk kışı yaşanmıştır. Gerek dünyada gerekse ülkemizde görülen ve sayıları artırılabilir bu örnekler, iklim olaylarında aşırı değişkenlikler yaşandığının bir göstergesidir. Artık küresel ısınmanın varlığını tartışmak değil, eyleme geçmek zamanıdır.

Türkiye, uzun yıllar Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ndeki konumu nedeniyle sözleşmeyi imzalamamıştır. Bu gecikme, ülkemizin, sözleşmede bulunan, piyasa ekonomisine geçiş sürecindeki ülkeler ve sanayileşmiş ülkeler listelerindeki konumuna olan itirazlarından kaynaklanmaktadır. Sözleşme ancak, 2001 yılında, Marakeş'te yapılan 7. Taraflar Konferansı'nda, Türkiye'nin özel durumları tanınarak, diğer Ek 1 ülkelerinden farklı bir konumda olduğunun kabulü ile

isminin Ek 2'den çıkartılması ve Ek 1'de kalması kararının alınmasından sonra imzalanabilmiştir. Kyoto Protokolü'ne katılımın uygun olduğuna dair kanun, 5 Şubat 2009'da TBMM'de kabul edilmiştir ve Türkiye 26 Ağustos 2009 tarihinde resmen Kyoto Protokolüne taraf olmuştur. Ülkemizin, tanınan özel durumu nedeniyle, şu an için sera gazı azaltım yükümlülüğü bulunmamaktadır. Ancak, Kyoto Protokolü 2012 yılında yürürlükten kalkmaktadır ve 2012 yılından sonra küresel ısınma ile ilgili atılacak adımların düzenlenmesi konusunda yapılan görüşmelerden sonuç alınamamaktadır. Aralık 2009'da Kopenhag'da yapılan 15. Taraflar Konferansı'ndan beklenti; adil, sürdürülebilir ve hukuki bağlayıcılığı olan bir anlaşma iken, tartışılan bir "Kopenhag Uzlaşması" kararı kamuoyuna açıklanmıştır. Beklentiler, bir bakıma 2010 yılı sonunda, Meksika'da düzenlenecek olan 16. Taraflar Konferansı'na ertelenmiştir. Ama, bu toplantıdan Kyoto sonrası için herkesin üzerinde anlaşacağı bir antlaşmanın çıkması zor görünmektedir. Burada, üzerinde durulması gereken bir konu da, Kopenhag'da yapılan görüşmeler, tüm dünyada, ilgiyle ve merakla izlenirken; Türkiye'de, gerek kamuoyu, gerekse medyanın gereken önemi vermemesidir.

Ülkemizde, 1990 yılında toplam 170,06 milyon ton sera gazı salımı varken, 2007 yılında 372,64 milyon tona çıkmıştır. Başka bir ifadeyle sera gazı salımları % 119 artmıştır. Bu değer ile ülkemiz, sera gazı salımlarındaki artış açısından açık ara birincidir. Türkiye'den sonra gelen İspanya'da, 1990-2007 yılları arasında, sera gazı salımları, % 53,5 oranında artmıştır. Ülkemiz, Çin ve ABD'nin ilk sıralarda olduğu en çok sera gazı üretenler liginde, ilk 20'yi zorlamaktadır. Hatta, enerji üretiminde planlanan fosil yakıtlarla işletilecek olan termik santralleri de düşünecek olursak, daha üst sıralara tırmanacağız demektir. 1990-2007 yılları arasında, Almanya, Danimarka, İngiltere, Belçika, İsveç, İsviçre gibi ülkelerde ise, sera gazı salımları azalmıştır. Hatta eski Doğu Bloku ülkelerinde, sera gazı salımları, 17 yıllık süre içinde % 30-50 arasında düşmüştür.

Kişi başına atmosfere salınan sera gazı miktarı, ülkeden ülkeye değişmektedir. Gelişmişlik düzeyi arttıkça kişi başına sera gazı salımı da artmaktadır. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde, atmosfere kişi başına, 19,8 ton karbondioksit salınmaktadır. Ama kişi başına en yüksek salımlar, Körfez ülkelerinde gerçekleşmektedir. Dünya üzerinde, kişi başına, 55,5 ton CO₂ ile liderlik Katar'dadır. Bu ülkeyi, Birleşik Arap Emirlikleri ve Kuveyt izlemektedir. Kanada'da, yıllık kişi başı karbondioksit salımı, 17,4 ton; Rusya'da, 11,2 tondur. Avrupa Birliği ortalaması ise, 10,2 ton kadardır. Çin ve Hindistan'da, sera gazı salımları yüksek olmasına rağmen, nüfus fazla olduğu için kişi başına düşen yıllık CO₂ salımı düşüktür. Kişi başına, yıllık olarak, Çin'de 4,6 ton, Hindistan'da ise 1,2 ton CO₂ atmosfere verilmektedir. Türkiye, küresel ısınma ile ilgili toplantılarda, stratejisini kişi başı sera gazı salımlarımızın gelişmiş ülkelerden daha düşük olduğu üzerine kurmaktadır. Bu söylem, bir bakıma haklıdır. Çünkü dünya nüfusun % 20'sinin yaşadığı EK 1 ülkeleri, sera gazı salımlarının %46,4'ünden sorumludurlar. Gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkelerden aynı oranda sera gazı azaltımı yapmalarını istemek, adil değildir. Bu nedenle, küresel ısınma sorunu, hakkaniyet sorunudur. Ancak, bu hiçbir zaman "onlar kirletti, biz de kirletelim" yaklaşımına dönüşmemelidir. Aksi takdirde, nüfusun yoğun ve bu nedenle kişi başı sera gazı salımlarının düşük olduğu, toplamda ise, dünyada en fazla sera gazı üretimi yapan Çin ve Hindistan gibi ülkeler, ileride büyük sorun oluşturacaktır.

Küresel ısınma ve iklim değişikliği ekolojik, ekonomik ve politik bir sorundur. Ekolojik

bir sorundur; çünkü küresel ısınmanın neden olduğu iklim değişikliği olayları, tüm ekosistemleri olumsuz olarak etkilemektedir. Bir bakıma, insanların, doğanın onlara sunduğu olanakları bencilce kullanmasının intikamı alınmaktadır. Ekonomik bir sorundur, çünkü küresel ısınma ile ekonomik gelişme arasında doğrusal bir ilişki vardır. 20. Yüzyılda, dünya ekonomisi 20 kat büyümüş, nüfus 4 kat artmıştır. Ekonomik büyümede kullanılan fosil yakıtlara dayalı enerji üretimi, küresel ısınmaya yol açan sera gazlarının en büyük kaynağıdır. Ormanların tarla kazanmak, fabrika yapmak ya da odundan gelir sağlamak amacıyla kesilmesi de ikinci sırada gelmektedir. Bu nedenle, bir bakıma bilinçsiz hızlı ekonomik gelişme ve aşırı tüketim alışkanlığı, küresel ısınmaya yol açan faktörlerdir. Yine küresel ısınma, ekonomik bir sorundur; çünkü iklim değişikliğine bağlı olarak yaşanan afetler (seller, kuraklıklar, sıcak hava dalgaları, orman yangınları, fırtınalar) büyük ekonomik kayıplara yol açmaktadır. Örneğin, 1990-1999 yılları arasında yaşanan afetlerin ve ekstrem hava olaylarının toplam maliyetinin 629 milyar dolar olduğu hesaplanmıştır. İstanbul'da, Eylül 2009'da meydana gelen sel felaketinin maliyetinin 400 milyon TL kadar olduğu tahmin edilmektedir. Genel olarak ise ülkemizde her yıl, ortalama 200 kadar sel ve taşkın olayı meydana gelmektedir ve bu olayların ülke ekonomisinde yol açtığı kayıplar yıllık 150 milyon TL kadardır. Küresel ısınmanın ekonomik bir sorun olduğunun diğer bir göstergesi de, küresel ısınmaya karşı alınabilecek önlemlerin ülkelere getireceği maliyetin yüksek olduğu inancıdır. Ama, 2008'deki küresel ekonomik krizde 2 trilyon dolarlık uluslararası kurtarma paketi hiç tartışılmadan aktarılmıştır. Benzer şekilde Yunanistan'ın yaşadığı ekonomik krizde de, 110 milyar Avro'luk yardım, bir çırpıda oluşturulmuştur. Ünlü ekonomist Nicholas Stern tarafından küresel ısınmanın getireceği toplam zararın, dünyanın toplam gayri safi milli hâsılasının % 5 ile % 20'sine denk düşeceği tahmin edilmektedir. 2008 yılı verilerine göre dünya gayri safi milli hâsılasının 61 trilyon dolar olduğu düşünüldüğünde, 3 ile 20 trilyon dolar civarında bir ekonomik kayıp dünyayı beklemektedir. IMF'nin rakamlarına göre, 2008'deki küresel ekonomik kriz dünyanın toplam gayri safi milli hâsılasının 3,3 trilyon dolar azalmasına yol açmıştır. Ülkeler, küresel ekonomik krizden çıkmak için kaynak bulurken ve uzlaşırken, yaklaşık olarak aynı oranda ekonomik kayba yol açacak olan küresel ısınmaya önlem almak için ise ayak diretmektedir.

Küresel ısınma bir yönüyle de politik bir sorundur. Politika, o an ya da gelecek için mevcut koşullar ve bilimsel veriler ışığında, çeşitli alternatifler arasından tercihlerde bulunarak kararlar almak ve uygulamaktır. Dolayısıyla, küresel ısınma yokmuş gibi davranmak veya küresel ısınmaya karşı önlem almaya çalışmak, bir karar alma sürecidir. Tüm ülkeler ve doğal olarak Türkiye, bir iklim politikası oluşturmak, sera gazı salımlarını azaltmak, iklim değişikliğinin etkilerini en aza indirmek için uyum politikaları geliştirmek zorundadır. Bunu yaparken ülkelerin kendi çıkarlarını düşünmeleri kaçınılmazdır. İşte bu nedenle her yıl düzenlenen Taraflar Konferanslarından beklenen sonuçlar çıkmamaktadır. Ancak iklim değişikliği ile mücadelede ülke çıkarlarından önce atmosferin ve dünyanın bir ortak mal olduğu, herkesin buralarda eşit hakka sahip olduğu kabul edilmelidir.

Küresel ısınma ile mücadelede, herkesin yapabileceği bir şeyler vardır. Ancak, en büyük yatırımları yapan, politikalar oluşturan hükümetlerin ve aynı zamanda kamunun atacağı adımlar, küresel ısınma ile mücadelede daha etkin olacaktır. Hükümetlerin alabileceği önlemlerin başında, bilimsel temellere dayanan bir iklim politikasının oluşturulması gelmelidir. Türkiye'nin, bir iklim politikasının olduğunu

söylemek güçtür. Örneğin, Türkiye'nin belli bir dönem sonrası için sera gazı salımlarını düşürmeye yönelik olarak belirlenen bir hedefi bulunmamaktadır. Bu nedenle, 20 yıllık son dönemde, tüm dünyada sera gazı salımlarını en fazla attıran ülke durumundadır. Ek olarak, yapılması planlanan kömürle ve doğal gazla çalışan termik santrallerin, karbon salımımızı ileriki yıllarda daha da artıracaklarını söylemek yanlış olmaz. Ülke olarak, bir an önce, örneğin önümüzdeki 10-15 yıllık dönem için sera gazı azaltım hedefi konulmalı ve uygulamaya geçilmelidir. Oluşturulacak iklim politikasının, sadece sera gazı salımı azaltmaya odaklanması da yetersizdir. İklim politikaları, iklim değişikliğine uyumu da içermelidir. Bunun için bilimsel veriler ışığında, Türkiye'yi bekleyen risklerin neler olduğunun saptanması, iklim değişikliğine karşı hassas bölgelerin belirlenmesi, toplumun ve tarım, turizm, ulaşım, inşaat, sanayi gibi sektörlerin iklim değişikliğinden nasıl etkileneceğinin ortaya konulması, oluşacak risklerin ve sorunların çözümü için stratejiler geliştirilmesi gerekmektedir. Ancak, Türkiye'nin iklim değişikliğine uyum stratejisinin olduğunu da söylemek güçtür. Böyle bir stratejisi olması durumunda, örneğin, İstanbul'a yapılacak 3. Boğaz Köprüsünün, en büyük karbon yutağı olan orman alanlarından geçirilmemesi ve bu köprü'nün mutlaka raylı sisteme dayandırılması gerekirdi. Benzer şekilde, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden olan gıda güvenliği konusunda da, atılmış olumlu adımlar bulunmamaktadır. Bu konuda, tarım topraklarının korunmasına yönelik olarak Toprak Koruma Kanunu çıkarılmıştır; ancak yapılan değişiklikler ile kanundan beklenen yararlar sağlanamamıştır. Verimli tarım alanları, fabrikalara terk edilmiştir. Ülkenin en önemli tarım alanlarından birisi olan Ergene Ovası, İstanbul'un arka bahçesi olarak görülmektedir ve yapılaşma ile sanayinin tehdidi altındadır. İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur, ancak Kurulda bilim dünyasından temsilciler bulunmamaktadır. Koordinasyon Kurulunun altında yer alan çalışma gruplarında, üniversitelerden destek alınsa da, bu durum yeterli değildir. Tüm bu yetersizliklere karşın, İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı çalışmalarına başlanmış olması olumlu bir adımdır. Ama, öncelikle, iklim değişikliği ile ilgili olarak sağlıklı bir veri sistemi hazırlanmalı ve envanter yapılmalıdır. Sera gazları ile ilgili envanterler siyasallaştırılmamalı, başka bir ifadeyle, salımların az, atmosferden alınarak tutulan karbon miktarlarının ise çok gösterilmesi çabasına girilmemelidir. İklim değişikliği ile mücadele ve uyum sürecine, özel sektör mutlaka katılmalıdır. Özel sektörün konuya ilgi göstermesi için yeni teşvik, sübvansiyon ve vergilendirme sistemleri geliştirilmelidir. Vergilendirme, gelir üzerinden yapılmamalı, sera gazı salımları düşük olan veya alternatif enerji kaynağı kullanan şirketlerden daha az vergi alınmalıdır. Türkiye'yi iklim değişikliği ile ilgili olarak bekleyen en önemli tehlike, belki de kuraklıklardır. Ancak, kuraklık zararları, sigorta kapsamında değildir. Türkiye'de, gıda güvenliği açısından son derece önemli rol oynayan tarım sektörünün etkilenmemesi için kuraklık zararları sigorta kapsamına alınmalıdır. Günışığından daha fazla yararlanma olanakları (çalışma saatlerinin düzenlenmesi, saat diliminin değiştirilmesi gibi) değerlendirilmelidir. Düşük karbon yoğunluklu üretim için teknoloji transferlerine olanak sağlanmalı, ülkemizde de teknoloji geliştirilmesi için araştırma-geliştirme faaliyetlerine ayrılan ödenekler arttırılmalıdır. İthal ürünlerin taşınması sırasında oluşan sera gazları salımlarını düşürmek için yerli üretime destek verilmelidir. Enerji üretiminde, yenilenebilir enerji kaynaklarının ağırlığı arttırılmalıdır. Yenilenebilir Enerji Kanunu Mecliste beklemektedir ama daha yasalaşmadan içeriğinde değişiklikler yapılmaktadır. Örneğin, milli parklar gibi, korunan alanlarda, yenilenebilir enerji tesislerinin kurulmasına olanak sağlayan bir madde, taslağa eklenmek istenmektedir. Her türlü korunan alan, önemli karbon yutağıdır ve buralarda yenilenebilir enerji için dahi olsa tesis kurulmasına izin verilmemelidir. Sadece korunan alanlarda değil,

kamuoyunda çok tartişılan hidroelektrik santralleri yapımlarında olduğu üzere, doğaya zarar verecek uygulamalardan kaçınilmalıdır. Ağağlandırmalarda, biyolojik çeşitliliğe dikkat edilmelidir. Karbon yutağı olarak adlandırılan bitki örtüsü ve topraklarda depolanan karbon miktarını arttıracak yönetim sistemleri geliştirilmelidir. Örneğin, topraklarda biriktirilen karbon miktarının arttırılması için toprak işlemesiz tarım, doğal ormanların korunması ve korunan alanların arttırılması, bozuk meraların islahı gibi uygulamalar desteklenmelidir. Türkiye'nin, iklim değişikliği ile mücadele ve uyum ile ilgili uluslararası fonlardan daha fazla faydalanması sağlanmalıdır. Toplumun her kesimi, küresel ısınma ve iklim değişikliği konusunda bilinçlendirilmelidir. Ulaştırma, atık yönetimi gibi konularda sera gazı salımlarının azaltılması ile ilgili olumlu adımlar atılmaktadır, enerji verimliliği kanunu çıkartılmıştır. Çeşitli eylem planları (çölleşme ile mücadele eylem planı, tarımsal kuraklık eylem planı gibi) hazırlanmıştır ve İklım Değişikliği Ulusal Eylem Planı çalışmalarına başlanmıştır. Ancak, bu eylem planları, kağıt üzerinde kalmamalıdır.

Sonuç olarak, küresel ısınma ve iklim değişikliği, artık sadece gelecek kuşakların bir sorunu olmaktan çıkmış ve bizleri de etkiler hale gelmiştir. Küresel ısınma olgusu, afetlerden sonra sığınılacak bir bahane olmamalıdır. İklım değişikliği ile mücadele ve uyum için bir an önce harekete geçilmeli, geleceğimiz ekonomik çıkarlara kurban edilmemelidir.

Doç. Dr. Doğanay Tolunay

İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi
Öğretim Üyesi
EGD Küresel Isınma Kurultayı Bilim Kurulu Üyesi